

ОЛАРНЫҢ УЗУН ОРУУ

ТАЙГАДА СУУР

Солун
мергежил

Г. АЛЕКСАНДРОВ.

П. ГОЛОВЦОВ И Д. ФОТОВУ.

АПРЕЛЬ 21 — КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНУ
4250 РУБЛЬДИ ШИЛЧИЛЕР

Кыштаглаашкынны чугаалашкан

.....

ИИИ ЧҮС МИЛЛИОН ТОННАНЫ

Амгы үедө нефтяныг ч
үш чери шиггээдн алыр
ныд бeдeткeлa чoрyу тyрe
Cибирьжылeр 60 чыл
энаалдга нeмeй 2,3 милли
гонна нефтини казып тыв
дeн бeдик хуэзээгeзин ч
дийшкнннг күүсeдн ш
дээр

ЭМ КЫЛЫКЧЫЛАРЫ

Кызылдың № 20 аптекасынын ажилдачылары бирги кварталдын планын долдур болгаш ажыра куушкеткен. Чонга эм аймаан садарынын планын олар март 28-те куушкеткен.

Хочун ажилдачы, рецептар Алефтина Николаевна Долгополова шалпычы бу-биле ажилдап, эм белетээр планын оналдазын угулчу ажыра куушкеткен турар. Ол — коммунисттик куш-ажылдың шалпычызы.

ЧУРУНТА: А. Н. ДОЛГОПОЛОВА.

Красноярскин фармацевт училищезин дооскан Ольга Николаевна Безотечество бо-ла аптекада чедишкенин ажилдап, эш-өөрүнүн бедин хүндүткенин чедип алган. Коммунисттик куш-ажылдың шалпычызы Ольга Николаевна база-ла эм кылырынга дына мергенден.

ЧУРУНТА: суук эмер столунун ассистенти О. Н. БЕЗОТЕЧЕСТВО анык үнүнде.

С. ФЕОТИСТОВТУҢ фотолары.

ФЕРМАЛАРДА ТУКТАР

Липецк областын ажил-агымдарынын фермалары бо чылын эртең чылдымдан дыка хой сүтү саап ап турар апарган.

Чалпын районун «Колыбельский» совхозунун топ суурунда Кызыл туку аскан. Ону Социалисттик Куш-ажылдың Маадир В. М. Воронцовцевтиң удурткан фермазынын коллективинге алдар кылдыр көдүрүп. Оң дыка хой саапчылары — Е. С. Путинцева, М. И. Конска, Л. П. Белякова болгаш өскөдөр-да — ам безип бир муң килограмм болгаш оон-да хой сүтү сагган, а оларын чыда хүлээлген — инек санын-да 5-6 муң килограмм сүт бооп турар.

Инек саны хой, а мал чези эвээр-да болза, ферманын ажил-агымдары калмаалыны чедип ап, социалисттик чарышты калбартып, оң түнелги хүнүн-не үндүрүп турган, мындй хуш чедишкенин болган. Мурнакты коллективтерге «Хүнүң дээр бригада» деп атты тымыскап, оларга алдар кылдыр Кызыл туку көдүрүп турар. Саанчыларга материалдык шапчалары база бээр. Мурнакты саанчыларын совхозтун радиоуна чаралар, оларын аттары хүндүлөп самбырагына кирип.

Фермада саанчыларын мергежип бедидер өөредилгени база организастаан. Олар машина-биле саалданыч аргаларын, мадичи физиологияны, оларын канчаар ажаа-тежерин өөренип турар.

Ол ышкан областын дыка хой ажил-агымдарынын фермаларында Кызыл туку база кирип турар. Олар шунтуз сүт саалдазын бо чылын 30-40 хуу көдүткөп. Обл-ласть сүт садарын квартал планын хуусаазын-да оң хонук бурунгаар дозушкан.

ЛИПЕЦК

(СЭТА-нын корр.).

ЧЕМИШЧИДИЛГЕ ЗАВОДУ

Ровнонун азоттук чемишчидилгер кылар заводунда ам-ман болбааырадып кылар ийн технологтуг шугунарны өтөп эгелзеп. Адаа чылдың-на чүс-чүс муң тонна продукцины кылар аргалыг. Ол бүүдүргө чедерин ажилдадып кирип соонда «Витамининг чемишчидилгер» бүүдүрүп үндүрер барык үш катан көдүдөр.

Чыл санында чүс-чүс муң тонна аммиакты, аммиак селитразы, аммонийн болгаш өскө-да химинг продуктуларын бүүдүрүп үндүрер бүүдүргө чедерин бо 1973 чылда ажилдагы кирипери көрүп турар деп УССР-НИН МОНТАЖ БОЛГАШ ТУСКАА ТУДУГ АЖЫЛДАРЫНЫН МИНИСТРИНИН ОРАЛАКЧЫЗЫ Ю. И. БАШМАКОВ СЭТА-нын корреспондентинге дыктаган.

Тудат ажилдарын кылырын чаргазын, удуз-узуз кезектерин эитер тургузарын, чарга техниканы ажилдарын калбартып чорудар кемчелерин ажилдап кылган. Чыгыш болгаш куушкетчи организацияларын аразында харылааны таарыштырып, дериг-херекселдер-биле халдырылганы хынап, ажил планын канчаар куушкетти турарын контролдаар оперативтик бөлүктөрүн тургускан.

Украинанын Бүгү-дөлдөгү социалисттик чарыгына кирип турар тудугузулары болгаш монтажчылары минералдык чемишчидилгерин кылып үндүрер чар-чаа бүүдүргө чедерин хуусаазын-да эрте тудуп, ажилдагы кирипери дээр демиселди улам калбартып турарар.

КИЕВ

(СЭТА-нын корр.).

Беш чылдың гижилери

Хову-Аксинин ажил-ишти кижилерин дугайында чугаа чоруп турар чүе болганда баштай Анатолий Глуховтан эгелзедир. Анатолий Глухов Тыва АССР-нин алдарлыг тудугузу деп хүндүлүг аттыг. Хову-Аксини суурда «Тыва кобальт» комбинатын кол гидротехникалык цегин, тур-нуктурулга салбырын болгаш өскө-да тудугларын кылырын-га, ажилдагы кирипери оң куш-ажылчы улуу кирген. Ме-таллургиянын чарга суурунда ийн калт чурталаа бажында-рын оң бригаданын ишти-лери тудушкан.

Долгандыр арга-мыш каас-таан Таңды сыннарын беди-теринче углай, дески чар-аш кылдыр тудуп үндүрүшкен чарга суурун адакы талааында ийн калт даш тудугу оон бри-гаданы кылып турар. «Тыва кобальт» тудуг устанунун иш-жерин Самданч Мам-оол-биле оларын калды ажилдап турарын сонуурга көр дээр чедеринде. Ол болза, 140 орунуг асли-салтыг тудуу болду. Бригаданын дашчыла-ры бажынын бир талааында тудуу ханалар эштерин тур-

гүлдүлзеп турар. Кызыл тоо-райда 14 дугаарлыг механи-зация эргелеринин бо устанок-ка бажылаанын кран узуктел чок ажилдап тур. Оон бажы-кырыне үндүрүп кел чоран-аар чүгүн дүжүр чедеринче ортумак сынныг кизи хол ча-йып, айтыкан тур. Бригадир эш Глухов ол болду. Чугаакыры аажок, арнында хүлүмүзүг-даа ыравас, чазык-чаагай, эрес-кашпагай кизи болду. Өөрү-биле деге тудуулар оп-тотун уламчылашыаан, ай-тырылгала харылап турар.

Салып үндүрүп оор кылы-хананын кырында дескиле-тир кууду каан хоюдугун катпаан чедеринге болгаш Глуховтун мөгө холунун айы-биле ол-бо чүгүрдүлзеп мастеронунд хүнүн хереле-ти кылданып, ойнарарын кө-рүп тура социалисттик чар-аш дугайында чүе чугаалап болур силер деп айтырып сал-дым. Туубунун ээгиин мастеронун-биле шеверин сый-бай тутулаш, таваар чуга-алай-дыр.

Ажы-биле чугаалаарга, бистинге чарыш айтырып эрелгеп турган чүе бо. Эрт-кен чылдың дүргүзүнд бистин

устаноктун бригадаларынын аразына ажилын түнелги үндүрүп тура-даа, дээр ажилдыг тудугуларын эки үлгөр-чизең неперет-пей келген. Четес ажилдыг бригадаларын чүең устанокта хожулап турарын тодаралып, анаа кан-дыг боттук дуза чедерин өө-ренип көөрүн кичээлгенин тө-вүнгө тургузар ужурап тур-ган. Бо демдеген айтыры-ларынче тудуг устаноктун партия, профсоюз организ-ациялары багай сатып салып келгенин эртең хуралдарга демдегеп, хожулашкындан уштууларын орунтарын, аргаларын-даа чугаалашты-рыс. Чамдык тудуг материал-дарын үзүткелеринин көп турганы ажилга шаптык-ты болуп тура-даа, устанокта бар арга-урууларын ажил-лап, социалисттик чарыштын дузаы-биле бүүдүрүктүг ажилда болуп турган—диди.

Анатолий Петрович Глухов Таңды сыннарын кара но-ван аларган чыдар тудушкан экимеринче көрүп. Белик сын кырында ырак өвөс, чок эртер хүнүн херелери оң хуш-ажылчы ойнап чоруп кы-

зыл-хүрө арнын улам чы-рылып турар. Ол тудуулар-ын үзүткел чок салбышан, бо чылын ажилын устанок ажи эгелзеп демдегелди. Тудуг устаноктун удузукчу-лары ам бригадаларда ажил-дын байдалын көрүп, чарыш-тын түнелдерин ай санында үндүрүп турар аларган. Ту-дуг ажилын моон сонгаар чо-гаалыкчы байдал-биле удуз-туп, чарга тудугларын айткан хуусаазында дүжүрүн устан-октун социалисттик хүлээ-гелеринде айткан.

Бо чылын кылар ажил-ды ык өөренип, тудугну хо-нук, неседа айы-биле план-нап, оон куушкетчин чедип ап эгелзептир эки чүе деп санаар мен. Оон арга-устанокта бригадирлер чөвү-лелин тургузуу алганынче база ажилдык болган. Бо чар аргаларын ажиллап турары-нын камналында, ажилда-лында чамдык четпестер ча-латтыган. Илангыла цемент, тудуу чедериг ховар мате-риалдарын тудугулар кам-ны-биле чарыдап турар. Ту-дуг-монтаж ажилдарын кү-седирин планнарын хонук-

тап, неседалап тургузуу ап турарыстан, бригадаларда куш-ажылдыг бүүдүрүктүгү өзүп турар. Эртең ийн ай-ларда И. Карповтун, И. Мен-генин бригадаларын көр-гүзүлери бедик болган. Бис-тин бригаданы эш Карпов-тун бригаданы-биле чарыш-тыг. Чылдың баштайгы ай-ында тудуг монтаж ажилда-рынын талааы-биле бис олар-ны ашкан бис. Техниканы ажилдарыннын талааы-биле бистин бригаданы анаа бо-лаарга, хожулаш ажил-даа болду. Февральда кайы-даа бригадалар удаа-хараа чарыш, тудуг кылар план-нарын ажыра куушкеткен — деп, ол тодоткай тайылбырын берди.

Анатолий Глухов 10 ажыг чылдын дүргүзүнд кады ту-дугулар кылып келген өш-өө-рүнүн мергежиптир беди-ден, ажилында кызымаккайын демдегелди. Мурнакты даш-чылардан Николай Сарат-оол кобальт комбинатынын тудуг-ларын ажилдагы кирипери удуз үндүрүп кирип. Адаа Тыва АССР-нин алдарлыг ту-дугузу деп үнүлдү атты тымыскап. Ол ышкан Влади-

мир Амеличов, Дукур Кы-зыл-оол, Лавин Далан болгаш өскө-да ажилчылар база-ла мурнакчылар. Эш Глухов бри-гадаларда эштерин ажилга ынак, ак сеткилдиг, найырады Хову-Аксинин кобальт, чес, тола тудушкан хал-дажында-даа бажыг деп үнелеп чу-гаалар болду. Оларын куш-ажылга канналаган эш-найы-ралынын ачыгында чар-чаа бажынар айткан хуусаа-зында ажилдагы кирип, ажилдын суур хоорайжыды туттунган.

140 олуттук асли-салтыг бажынын тудуун олар май-га чедир дооскап, ол-да об-ектинин чанында 48 өг-бүдө чурттаар дөрт калт бажынын тудуп эгелзеп планныг. Ол ба-жын бо суурда чурттага ту-дугуларын амыгында эң удуз тудук болур. Таңды-Уу-данын экимеринг сынында Тыванын металлургиянын суурун хоорайжыды тудуарын эш Глухов баштаан дашчы-лар, бажычылар ышчаар уламчылап турар-дыр.

О. ОХЕМЧИН.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ФЕДЕРАЦИЯ БЮРОЗУНУҢ СЕССИЯЗЫ

ХАНОЙ. (СЭТА). Ханойда Профвеледеринин Бүгү-делегей Федерациянын Бюрозу тускай сессиязы ажилдап эгелзеп. Вьетнам талааы-биле Париж дугурулганын калбартып болгаш Вьетнам улуска мате-риалдыг дузаламчыны угаттырар дугайында, а ол ышкан профвеледеринин Бүгү-делегей конгрессинге белеткел дугайында айтырылган сессиянын хүн айтырымында кирип турар.

Вьетнамын профвеледер федерациязынын даргазы Хоанг Куок Вьет сессиянын кир-жичилеринге байр чедирген.

ВДР-ниң чазанын болгаш МВР-ниң Ре-волюстуг тур чазанын принципнадыг ту-ра-соруун Вьетнамын ажилчы чоннары бажы-биле дөткөп турар, чүе дээр, олар Париж дугурулганын бүгү негел-дерин дозуу-биле шыгын сагип турар деп Вьетнамын профвеледеринин феде-рациязынын даргазын ораакчызы Нгуен Конг Хоа сессияга чугаалаан. Ол дугу-рулгага ат салган өскө-да талаар бажы-ла ону дозуу-биле хүндүлөп көрүп, кү-сеткен турарын вьетнам улус негеп турар.

Хосталганын Национал фронтунун Топ Комитетинг кезигүү, Мурнуу Вьетнамын хостары дээр профвеледеринин Күүсо-мунуң кезигүү Во Нгок Хо америк агрес-сияга удуз, национал камгалаанышкын

дээр вьетнам улустуң демиселди дөткөп турган бүгү делегейниң удустарыга өөрүп чедирешкенин аяраткан.

ВПС-ниң секретары П. Р. Пименов СССР-ниң профессионаллар эвлектеринин өмүзүндө маалдыр вьетнам улуска акы-думга бузууңуң эң чок э-сепкил кат-тыштырылганын болгаш дөткөмчезин иле-реткен.

Совет профвеледер Коммунист партия-нын болгаш Совет чазактын тайбынга ынакшылдыг ленинги политиказын, СЭКП-нин XXIV сессиянын СЭКП ТК-нын Чи-гине секретары эш Л. И. Брежневтиң кыл-ган илтекинде айткан тайбыг програм-манын дозуу-биле дөткөп, Вьетнамын ажилчы чоннары-биле акы-думдап эс-сепкил каттыштырылганын болгаш найы-ралын чыгыш чок улам бажылап турар деп ол чугаалаан.

ХАНОЙ. (СЭТА). Профвеледеринин Бүгү-делегей Федерациянын Бюрозу тускай сессиязы болуңуң ажилын дооскан. Ол Вьетнам талааы-биле Париж дугурул-ганын күүсдери дээр делегей кампанияны улам калбартырыне болгаш вьетнам улус-биле эс-сепкил каттыштырылганын күштел-деринче кыгырган резолюцияны, а ол ышкан тайбынга ынакшылдыг күштерин Бүгү-делегей конгресс чылдарынын дөт-көз резолюцияны хүлээп алган.

Кады ажилдажылга дээр

ВАШИНГТОН. СЭТА-нын корр. В. Легановтун дамчытка-ны.

Бедесде (Вашингтон чоотунда) Национал медицина то-вунда кадык камгалаа талааы-биле кады ажилдажылганын совет-америк комиссиянын ийги сессиязы бооп турар. Ында совет төлөөлери СССР-ниң Кадык камгалаа минис-тричиг ораакчызы Д. Д. Венедиктов, америк талааны—ка-дык камгалаанын, чырымышкын болгаш социал хан-дырылганын министрлик тускай дузаламчызы Р. Эгберг баштап турар.

Совет төлөөлери баштың СЭТА-нын корреспондентиз-биле беседизганын чугаалаан бүгү айтырылган талааы-биле дугурулганын чедип алдыганын айткан, ол сессиянын ажил-херекти, найырадыг байдалга эртип турарын дем-дегелзеп.

АЖЫКТЫГ ДЕТКИМЧЕ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). «Финляндия-Совет Эвлекте» инти-ледиг Топ баштаар чедирин ларлаан резолюциясында «ССР-биле Финляндиянын аразына найыра, кады ажил-дажылга болгаш дузаламчыга дугайында Керо делегей аргалыгын талааы-биле бистик чуртка тодоткай болгаш ажилдыг тургузуу хандырын берген» деп онзаал демдегелзеп. Ол Кероңиң ачыманда Финляндия делегейинг аймак чок чорунга болгаш кады ажилдажылганын эң ажилдыг дет-кимче кылды аргалыг болган деп резолюцияда айткан.

Алгы-аңгы интилед тургузугу-даа болза, тайбын кожа-хөбө догунаашкыны, найырадыг болгаш бот-боттары-га идегизиринг орунуң кирген күрүлзеп боттарынын ыдыг кады ажилдажылгаларын чедишкенин хожудуп шыдарын совет-Финлянд харылаалар бадтыкан турарын резолюцияда демдегелзеп.

(СЭТА).

Чилиниң Компартиязынын

ТК-зынын пленуму

САНТЬЯГО. (СЭТА). «Март 4-түн сонгулдазына улустуң улуг тимелгези чазак про-грамманын куушкетинге бол-гаш чили революциянын та-варжып турары бергелерин ажил эртеринге улам таар-ымчалыг байдалды тургузуу турар» — деп, партия Топ Комитетинин пленумунга илтеп кылгаш, Чилиниң Компартиязынын Чилиге се-кретары Луис Норвалан чу-гаалаан.

Ажилчыларнын болгаш таарымчалыг хей мезин, чонун эң-не мээ-мер-делдиг ортуман кезектери болгаш аныктарын хей ну-руузу чазакта кирип турар партиялар дээр бадылаан деп ол айткан.

Улусчу чангыс эптиң ча-заанга ууш кирип ботта-рын тимелтирген кылдыр са-наарында ойталавышкан, чар-чаа хораланыч үлгел-дишкенин кылырынга,

улусчу чазакта дүжүр онза-рын чедип алыр дээр бугу-ле аргаларын ажилдарына бел-леткинип турар деп, Л. Норва-лан демдегелзеп.

Илтепелчи Чилиниң ишти-ки херектерин империя-листтерин холгаарлаашкыны-нын, эң ылангы америк «ИТТ», «Ненекот» болгаш өскө-да компанияларын Чилиге удуз үлгелдишкенин-ниң дугайын база сагын-дырган.

Улустуң чангыс эвин сан-дардарынче чүтүп турар «недегей барын үзөлдү» идегизтерин хоралыг үлгел-дишкенин Л. Норвалан шыгыс сойлап, шугум-чүлзеп. Коммунист болгаш социалист партиялар дээр-ге — чили улустуң шимчээш-кининин кол жүзү болушкан, оларын чангыс эви револю-циянын эрге-ажыктарына болгаш чуртта политиктиг бо-лушкунарын негелде-леринге дүжүп турарын ол он-заал демдегелзеп.

Улусчу чангыс эп партия-ларынн каттыжышыны-на

нын съездизин чылдырарын дугайында президент С. Альендеңиң саналын Ком-партиянын Чилиге секретары дөткөз.

Чурттуң мурнунда турар экономиктиг айтырылганы шиптирилээр кемчелерге илтепелде улуг кичээлгенин салган. Экономиктиг үлгел-дишкенин дээр кеземче көргүзөр дугайында хойлуун парламентке хүлээп алырын боттандырып, чурттуң эконо-миканын амыгын кылдыр башкаарын чедип алыр, планнашкын системанын артын күжүң амылаар хер-ек деп, Л. Норвалан база натап айткан. Чазактын мурнунда составыга турган Чесекитиң Куштер төлөөлөкчи-лери — министрлерин пат-риотчу ролон илтепелчи бе-дим-биле үнелзеп.

Л. Норвалан Чилиниң Ком-партиязынын уставын бузугар партиянын ээлчегинг XV съез-дизин бо чылдың ноябрь 25-тен декабрь 1-ге чедир Сан-тьягога эрттирер саналаан.

ДИПЛОМАТТЫГ ХАРЫЛЗАА

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам Демократик Республиканын чазакта биле Малайзиянын ча-заа дипломаттыг харылаанын эчипнер эргез-биле тургу-

зарын шиптирилзеп. Ол дугайын ВДР-ниң Даш-кын херектер министр-твунун ында чарлаан ды-надында чугаалап турар.

ЧАПТАНЧЫГ ИЙИСТЕР

ВАРШАВА. Гданьск беш ийистер — Агнешка, Ева, Адам, Петр болгаш Роман Рихтерт чокта чар турттуң-га 22 ай болгон байырлаан. Бичи чаптар эки өзүп, дору-гуп турар болгаш бот-боттары-биле дыка найырадыг, уру-ларын бугу оонаарына кү-зелдиш-биле кирип турар. Олар өскө-урулар-биле бир дөмдө тоолдор дыңаарына, чургурун, сазанктар туду-рынга база ынак. А омак-хо-луг үлгелеринде олар холдарын-

дык четтирчип алаш, өрү шу-раагылап таңымалар, халык-даа, чырашыл-даа турар. Ыччала-даа оларын эң-не сонугураар чүгүу телевизор. Бир өвөс ууш кирилер сок-сат-на болза, урулар кезжени өтүр бешин дымдылаларын көрөш олурп бээр.

Хүндүсүг үдө олар ГДР-ден белекке чоруткан бичи куузага олурпкан, чокта парка барып селгүстээр ча-чылыгы Ычкан парка сел-гүстээр кирилер оларын дыка сонугурап, чаптап көөр.

Орталанмас чөрүлдээ

Капиталист күрүлзеп, саң-хоо политиказы, бот-бот-тарынын болгаш үшкү дурт-тарында-да аразында хары-лаалары капиталист чурт-тарынын аразында шыгын, улам чидигелени турар чөрүлдөзүн үндүрүп турар. Эң күчүдүг капиталист күрүлзеп — АКШ-тын акма кризисинин уркуундан деле-гейде бооп турар кыдыг кри-зис капитал чурттарыга чалай чок чөрүлдөзүн чедир-ди.

20 капиталист күрүлзеп-рин саң министрлеринин Ва-шингтонга болган чөвүдө хуралдыг делегейде акма-нын кыдыг шыгын кризис чангырадыр дээр кылган ээлчегинг ордала-жышкын база катан буу-раашкына таарышкан. Ол чөвүдө хуралдыг түнелде-рин тайылбырамышкан, япон солуннар, «чээрби чурт-туң комитети» долларга иде-

гелди катан тургузар бол-гаш капиталист чурттар-нын аразында акша-саң-хоо системазын чөгүмчүлгө бо-лурарын боттук хемчеге-рин ажилдап кылар шаа чок болганын демдегелзеп.

Капиталист чурттарын кол-ла кураавыр валюта-ак-шаа бооп турар долларын куду үнелгени, оон чоокку деге орталанын шыдаанын Япониянын банкларынын төлөөлөкчелери болгаш ол чурттуң саң-хоо ажилдажыл-ганы-даа демдегелзеп турар.

АКШ биле Барын Евро-паның чурттарынын аразында чөрүлдөзүлгө чорук база нөс-түп турар. «Европа шим-чөшкенин» саналын буу-гаар Амстердамда 3 хонук иштиде эрттирген европа-америк чурттарын конф-ренцияныга күзөңгит түң-недөр чөгүм-ла мындыг чөрүлдөшкө чоруктуң уркуун-дан чедип алдымдай барга-нын айтыр херек.

Ол конференцияга АКШ-тан болгаш Барын Евро-паның 350 хире төлөөлөкчелер көп киришкен. Ол конфере-ция чүтте «Атлантиканың чангыс эвин» бадтыкан чадан каан өвөс, хары-даа европа-америк талааларын аразында халыа чөрүлдөзүнүн чар бадтыкчалы болган деп ол чедир тайылбырлапчылары бижзеп.

«Амстердамга болган ужу-ракшыпкан Барын Евро-паның чурттарынын аразында шыгын чөрүлдөзүлгө турар үдө АКШ-тын Европа биле харылааларын чүтте дорайтаткан» деп англи «Файнэппал таймс» солун айткан. Оон өскө база бир «Гардиан» дээр англи солун Франциянын төлөөлөкчелери ол конференцияга АКШ-тын Барын Европа талааы-биле политиканын шыгымын-биле шүтүмчүлзеп деп демдегелзеп.

(СЭТА).

Барын он ай чапар соонда Ханойнун 200 муң школачызы таарымчалыг бай-дал-биле кичээлдеп кирипкен. Америк бомбалаашкындар үзөңгө үрелген школа ба-жынынын катан тургузар ажилга найыскал школаранын өөреникчилери бол-гаш башкылары январын төңчүзүнден бээр эрес-шудугу кирип турар.

ЧУРУНТА: Ханойда Ан Дурин школазын катан тургузуу турары. ЦБ-ПМА-нын фотозу.

Бистяң тыва улустун «куш төдү каяа-даа учар, кияи төдү каяа-даа чоруу» деп үдөгөр чутааы бар ышканы-гай. Бо чугаа бистерге — совет кижилерге долу уткаа-биле хамаарып. Бистяң Төрөн чуртувустун кайы-даа бузундаа турттугун, калды-даа националдык болз. Ураа, Крым бүтү совет тур-ка, урукчу чоруу хостугу куш төдү мен» деп мрлаа тур-варымыс деп, ол делгем турттугун бузугу чоргаар ээи болур.

Каяа-даа баарга аң-оор, өнүктүр, уттувурбас учура-жылгаар, үдөгөлөр. Ол бүтү сөөк сепкилден каяа-даа үзмес. Орта бараалгаткан су-венерлерин (тураскаал белек-терин) кайы бирөөсине ту-раскаалды сувар азы солгучу чаагай, чараш

«Шын» солунун редакциязынча национал сувенирлерге (тураскаал белектерге) хамаарышкан чагааларны Тывага келген аян-чорукчулар, аалчылар болгаш номчукчулар үр-гүлчү бижиң турар. Оларнын бирээзи—РСФСР-нин алдар-лыг, Тыва АССР-нин улустун артизи Күжүгет Хензиг-оолдун чүүлүн парладыыс. Бо чүүлге хамаарыштыр санал-оңалы-

нарны бисче бижиңер. Кол-ла кичээнгейни тураскаал белек-терин нестереп, чоңун үнелелин ол чаалап алган турар кылдыр чүнү кылза экил дээрзинче угландыраы чугула. Тураскаал белектер дугайында бо чугаага ол талазы-биле хамаарылгалыг организацияларнын ажалдакчыларнын ар-га-сумелиг, шитпирилг, номчукчуларга харыылаан ча-гааларын редакция манап тур.

ЧУГААЖЕ ЧАЛАП ТҮР МЕН

алыр. Москва, Наранте кижилерин байчыларынча мөңгүн чүгө, чүлэр, сөөк-көн сыгыт кымчы азып каанын коорге, дыка солуп. Ол белектерин чүртү — Моод. Бистер чүте ону кылмы болбас бис? Кы-лым билер кижилер хой, а чүте нестереп хөөк.

Чопар-даштан кылган дүр-зүлери сапасака, өске чер-ден келген кижилерге сууп-ку дег тураскаал белектер бисте чок. Хрустаа сапалар (кыгырааш кузугу-сөөк шил сапалар) амы үдө ала-ла үнелер-дир. Оон артык түлдөр хом сапалар болгай. Хойлаарак дикрилик, хээлиг бичин кооржик мөңзү тур-ган. Оон чаракан аң-оорун улуу-биле үнелээр боор чо-раан. Ону сапалар аразына мөңгүн эриктиг дапка аяк-биле кожа тургузуп наага-чүдө хевирлиг. Хамык учур алаа арага-дары кудары энес, а ол — тураскаал бе-лек, үнелиг эдилел болур. Тула хоорай бичи, кыл-дар самоварлар болгаш гар-

машкалар дэи ышкаш ту-раскаал белектерин-биле ал-лаштыр турар. Бисте хоор-домбу, югоэриктигептер, угулаалыг хазракчыгаптар, таалынар, тостан кылган са-палар дэи кылмы болгу дег чүлдөр-де конугу хой ыш-жык.

Тураскаал белектер конугу бөдүрүп богулаар. Кыргыс-тарда анаа-ла калбак ылы кырында кылмы наан турас-каал белектер бар. Ында ыштан өг хевир кылган, оон чамыда багашта аял, лапка сууп алган оларур ашак бар. Ол белектер орто-чүг, а уткаа дыка үдүг болгаш өске кижилер халык-сонуугар. Оон келерзе бастык-пояктуу туоруу бе-ани тураскаал белекче ха-маарыш болур. Ий-күчү ро-рунту поган кузугу-сөөк бу-дү-биле калбак ышкы ба-жыгал калга ола-дыр. Ону стол кырында салып, та ханага азып азып, ээлиниг эргөл-ле кийнаа. Ол — аң малактыг чурттуу Европа кезеңде туртпап турар

улуска сонугурагыч. Пеш чүте Сибирде-де болгай. Ол ышкаш октагылапкан чыда-рымыс ышкыстардан калды-лаа тураскаал белектерин кылмы ол болур.

Конгулаурул хал-данза, сыр, монгу билек (коты), добурак бөртер, угулаалыг бичин сыртыктар (тыва сыр-тык улам солун) дэи бисте тураскаал белектерге хамаа-рышын дег чүгү-ле хой. «Ыл-дыг чүлдери өске улуска калып кыргылар, ышкыч» дээр хөөнөр бар. Ол ышкы энес. Бузугу напонал турас-каал белектер ол болгай.

Аяланын тогууда чуртпап турар бис. Уаг-Хемини эриктиг ол тураскаалдыг ке-вирин кыргыс стол кыры-га салып азып бичин турас-каалчыгапты калды-бир бо-дүмелден ышкыча чедир кылбайн турары хомудагыч. «Аяланың тогу» деп хөрөк дөдөң чүгө чагыдыл кыл-дырамыс? Ындыг дөдөңкөр-ли Красноярскке кылмы ал-ган садын турарын эскерип болур.

К. ХЕНЗИГ-ООЛ,
РСФСР-нин алдарлыг, Ты-ва АССР-нин улустун артизи.

1800 ЧЫЛ БОЛГАН

Моон мурунда хал ышды-раанын тогуу бистин үнелин адыгы чус чылдыг эгелээи деп саап турган. Ыччалза-даа Тамконтде совет эртем-дендер ол ышкы энес, оон то-гуу ыштыг чус чылдыг эге-лээи деп бадтыпал турар.

Узбек ССР-нин Сурхандар-жабын Давлатов-тене дээр бурунгу хоорайжыгаан калып, шинчилер турар үдө бир бамының бузундулары-нын орундал чаап сөөгүндө кылган ышкыча хевирлери тыгылган. Ол хоорайжыгап бистин эриктиг ыштыг чус чылдыг турган.

Оларнын бирээзи чаавын, оскен — сарык бузак дүр-зүл чалаан. Ол ышкы дүр-зүл чалаан кылдыр чаап кылган. Чаавын (тывалар төвө дээр) хемчээли 2,4 сан-тиметр. Шыдырааның тергези кылдыр ойлап турган сарык бузак оон тала бичи — 1,8 сантиметр хемчээлидир.

Давлатов-тене хоорайжы-гап I-IV чус чылдарда тур-ган болгаш бөдүрүп эң-не че-тектиникиниң үзүндө (II чус чыл) Афганистанын, Па-кистанын, Индиянын сонгу-барын, Узбекстанын мур-ку талазын дөдөңкөрү хара тулуп турган Кулан кү-рүзүнге хамаарылгалыг.

А. ВАРФОЛОМЕЕВТИН фотоу, ПМА.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 1-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

10.00 — Урутларга филм. «Бөгүн манастың». Парк про-граммасы. 11.00 — «Малышка». Урутларга дамчыдыла. 11.20 — Урутларга мультфильм. 11.30 — «Смелые ребята». Урутларга программа.

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программасы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Онугу телекөргүзүт. Школачыларга «Будильник». 12.40 — «Музыкалыг кино». 13.15 — «Бөгүн — Геологтун хуну». ССР-нин Геология министри А. В. Сидоренков чугаам. 13.30 — Геологтарнын чатын баулар концерт. 14.15 — Онугу телекөргүзүт. Хоккей талазы-биле делегей чемпионатынын ажалдыгыны, СССР — ГФР. 3-кү оюн. (Бийлиде). 15.15 — 15.25 — Чалсар. 15.25 — Совет Армиянын болгаш Флоттун дайынчылары. 15.55 — Онугу телекөргүзүт. «Кино аян-чоруктарынын куну». 16.00 — Москвадан дашкы аалчыла-ры. 16.50 — Онугу телекөргүзүт. «Исконер Пронатов». Уран-чечен телефилмийг баштайгы көргүзүт. 3-кү серия. 18.00 — «Yes. Информастыг программа. 18.30 — СДКП-нин XXIV съездинин оюна. «Партиянын куруу-биле». Документал-дыг телефилмийг баштайгы көргүзүт. 19.35 — Онугу теле-көргүзүт. Хоккей талазы-биле делегей чемпионаты. Польша — Швеция. В. П. Ленин аттыг Топ стадиондун спорт Ордундан дамчыдыла. 2-ги, 3-кү оюн.

КЫЗЫЛДАН

21.30 — Геологтун хунуге тураскаал дамчыдыла. 22.00 — «Сөз үежир». Уран-чечен филм. 1-ги серия.

МОСКВАДАН

23.00 — «Yes. Информастыг программа. 23.30 — 00.30 — Онугу телекөргүзүт. А. Островскийн мрлары.

АПРЕЛЬ 2-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.15 — Урутларга филм. 19.35 — Телемедээлер. 19.50 — Чарлаптар, реклама.

МОСКВАДАН

19.55 — Онугу телекөргүзүт. Хоккей талазы-биле делегей чемпионаты. Швеция — СССР. В. П. Ленин аттыг Топ ста-диондун спорт Ордундан дамчыдыла. 21.30 — 21.40 — Чал-сар. 21.40 — Онугу телекөргүзүт. Хоккей талазы-биле делегей чемпионатынын дамчыдылыгын улаанын. 22.15 — Польша, Е. Шведска биле Н. Зиповскийн шүдүктери. 22.30 — «Yes. Информастыг программа. 23.00 — «Композитор С. В. Рахма-ниновтун турттугуненден бөр 100 чыл болганынча турас-каалган байырым кескө. Москвадан курусе консерватория-зын ууз азында дамчыдыла. 02.00 — 03.30 — Онугу теле-көргүзүт. Хоккей талазы-биле делегей чемпионаты. Швеция — СССР. 3-кү оюн. Финляндия — СССР. 3-кү оюн. В. П. Ле-нин аттыг Топ стадиондун спорт Ордундан дамчыдыла.

Бөгүн республикага болгаш Кызылга каан агаар болур.

Хаттын күжү: барын ра-ионарга секундда 10-14, Кызылга 5-9 метр. Агаар-нын температурасы республи-канын дагыларыга 2-6, ар-каштарыга 4-8, Кызылга 5-9 градус чылг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРЛАРГА

АПРЕЛЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Боолуг болаузма» 13.40 (биче аалга), «Ала дээрбениде шүбүс чалчалары» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Бурунгууну мурунда» 10.00, «Узуг кижилерге доолаан чоншаруун» 11.45, «Дайрык» (2 серия кат-тай) 13.30, 15.40, «Бөгүн чурттаар, олуру даяр» 20.00 шактарда.
«ВОСТОК»: «Одессиниң ужураалары» 11.20, 13.10, «Шу-буе чурат чүстү» (2 серия каттай) 17.00, «Узуг шенеле оордиг» 15.00, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Адыр, мана!» 10.50, 12.50, 16.30, «Аядын мыйыстар» 9.00, 14.40, «Мен — Тянь-Шань мен» (2 серия кат-тай) 18.20, 20.50 шактарда.

АПРЕЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «19-тун комитет» (2 серия каттай) 10.30, 13.40, 16.50, 20.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Мен — Тянь-Шань мен» (2 серия каттай) 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.
«ВОСТОК»: «Аядын мыйыстар» 15.00, «Бөгүн чурттаар, олуру даяр» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Эрти дуган чанынгу учуражышкы» 9.00, 12.40, «Бурунчу чорук даш бурундагы турар» 10.50, 14.30, «Ала дээрбениде шүбүс чалчалары» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

Шылгарангай орус компо-зитор, пиянист болгаш дирижер Сергей Васильевич Рахмани-новтун турттугуненден бээр 100 чыл болганын бөгүн бүтү чүрт демисеп ортотуп тур-дар. Ол узуг композиторун азы — орус урай түздүң су-рагыл кижилеринин аттары-биле кады тоотуге бижитил-ген. Чээрби чус чылдыг эге-динде С. В. Рахманиновка музыка талазы-биле дөдөңкө дег талантыг композитор Россияга чок турган. Орустун классиктиг музыканын өөр-нирде, Сергей Васильевич Рахманиновтун адын ооп эр-тер арга чок болуп турар. Ол шыларангай композитор, пиа-нист болгаш дирижерин амы-дыралын болгаш чогаалдарын каксы-даа бол тавыштырып көрейи.

С. В. Рахманинов 1873 чыл-

Тамбов областа Иваньовка дээр ырымжы суур бар. Ында эри парика чартыг чус чыл бурунгаар шыларангай компо-зитор С. В. Рахманиновтун музыкалары диннааы тур-ган. Ам ол парк кийиминда школадан улуу композитор-нун аалдарын диннааып тур-гар. Амык толжумчулар компо-зиторунуң юбилейинге белек-кемил турары ол.

Рахманинов ук суур-биле 30

Төрөн Тывавыстың делгемнеринде.

Г. СИРОТИНИН фотоу.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Аялганың арыг аяны

да Новгород губерниязында бай энес дюрюп өг-бүлөгө турттугун. Оон музыкага салымын бичипилде-де бил-дине берген. Ол Москва кон-серваториязында турда, форте-пианога Н. Зверев, А. Зилоти, а чогаалдыга А. Ареский, С. Танеев дэи чергелиг су-рагыл башкылар өөрелин тур-ган. Олардан аныда анаа эи узуг салдары П. И. Чайков-ский чедирген. Анын компо-зиторун баштайгы башкыла-рына П. Чайковский узуг учур-дузалам болган, ышчан-ча ону Рахманинов бүтү наамында хүндүзөр чорайп.

1892 чылда, он тос харлыг

Рахманинов консерваторияны дооарла А. С. Пупкиннин «Цыганлар» деп шүлүгеленип баулар «Алеко» дээр операны бижиап. Ол дэи анаа узуг азын медальдык тавыскал болгаш ук опера бир чыл болганда Уагт театрга үңү эгелээ. Ол дугайында сура-гыл музыка критиги С. Круг-ляков: «Бистин опера бижип турар композиторларымыс Рахманинов ышкаш наамы-нда «Алеко» дөдөңкө дег операны бижип көрбөзү-пер» — деп бижип.

С. Рахманиновтун форте-пианога концерттери, симфо-ниялары, романстары чорту

чонга нестереп, композитор-нун ат-сураа дашкыма бө-лөй сурагыл берген. Ол үр-гүлчү-ле концерттерге пиянист болгаш дирижер болуп ойлап турган. М. Горький, К. Стан-иславский, Ф. Шаллюн, И. Бу-нин дэи ышкаш ол үвөн су-рагыл кижилери-биле компо-зитор бижиг харылаалыг апарган.

Сергей Васильевич амыд-ралынын сөөгү ээрби беш чыллы Америкага эртинген. Ол төрөн периян дугайында болон, чымыкан, сестик чүрээ Россия-биле үргүтү-ле кады чорак. Оон чогаалыч ажалынын кол темазы база

Россия турган. Төрөн чуртун-дан ырап келгенине ол эң ылагыла Ала-чурттуу Уагт дайынынын чылдарында хо-мудан, сагышырап чораян. Композитор элэон каш кон-церттеринин ортэи СССР-нин камгалат фондузунда пиянист-кей болгаш совет кижилер-нин маадарыг демисепти доктаамал хайгааран, олар-нын тилгелесинге бүрүн бу-зүрүп турган.

Сергей Васильевич Рахма-нинов 1943 чылдын март 28-те мочон. Оон «Алеко», «Чалыг тилгил» канычын, «Франческа биле Римини» деп сурагыл опералары, «Час» деп симфо-

КОМПОЗИТОРНУҢ ЫНАК СУУРУНДА

чыдам чыл харылаажып, улуз чоралдарын бо ырымжы бу-дүндө чораткылаан. Шырай-парк, ак-көк толжуктер, дел-гем шөл — бола бүтү компо-зиторга чогаалыч сепкил-сакышты чалап турган.

«Франческа биле Римини»,

«Чалыг-чылби чанын» деп операларын чогааткан бо суур-нуг дугайында С. Рахманинов «Минда бүтү-ле чүгө менээ эки-дир» — деп, чүгалаар тур-ган.

Улуу композиторунуң дуга-йын Иваньовскийн чоку сак-

тып, оон парын чартып, мыйтарың некей тарып, Сер-гей Васильевичиниң музыка-ларынны байыралым июнь айда аңаа эртип турар.

Композиторунуң 100 хар хар-лаанынча тураскаалыг, суур-нун аныктары ол парка не-

мей кат-чымистыг садыт та-рымдар. Ол эки эгелээчкы-ни коктоз даразы, Рахмани-новтун музыкалыгын үнелек-чизи — Иван Александрович Антонин үндүргөн.

Суурнуң ортумак школа-зында композиторунуң жүгө-

бичке экспонаттарын чарты-кан. Чаныс сөс-биле чугаа-ларга ивановкажылар компо-зиторун юбилейн бөйк дө-лөккө дөдөңкөдүр. Колжончу өг-бүлелерде балынар, ышкы-нокар көвүдөн. Оларнын уруулары Сергей Василье-вичин чогаалдарын кон-церттин юбилей хүнүндө ба-раладыр.

В. СТЕПАНОВ,
СЭТА-нын корр.

Низаминин шүлүглелинге аянаштырган

Туримен ССР-ге бурунгу Куаз-Хан хоорайнын турган че-рин казар археология шинчилелинге өрттөткен пор бөдүш-түг сава тыгылган. Ону улуг азербайджан шүлүгүнчү болгаш бөдөлчү Низаминин «Хосров биле Ширин» шүлүглелинге аянаштыр каастап чуратан. Эрмитажта кагалалп турар ол тураскаалды Ленинградтын уран чүүл шинчээчизи Г. Н. Балашова өөрелип көргөш, хаан доңгөга болган тоолчуру көр-гүзүлгөри болгаш Ширин деп чараш кыстың амы-тыннын Фархадтын камгалат алганын билдирмес чурунуң дүрүлөп көргүсөн деп чүвени тодарткан.

Ленинградта кагалалп турар ол тураскаал саваны Бала-шова Нью-Йоркта метрополитен-музейиниң хууда чыыдыла-ның база ындыг бир савазы-биле болгаш пор бөдүштүг дүр-зүлөп кезин-биле дөдөңкөштирип көргөн. Низаминин ол шү-лүглелинге аянаштырган ындыг чуруктар оларда база бар болган. Ол ийи саваны болгаш дүрүлөп кезин Нишпурга

чаңгыс мастер кылган деп чүвө билдинген. Анаа бурунгуа пордан эт бөдүреринин улуг төвү турган. Чурулганың ая-нарын болгаш чурун кезектерин тургусканынын дөмөй-лөшкөз илөзөн, Фархад биле Ширини чурун каанынын хе-вирлешкөз бөзүрүлгө болган.

Куаз-Хандан тыгылган тураскаалды химия талазы-биле анализтеп көргө, ону XII чус чыл сөзүлүрөп турда чогаалдып тургусканы билдинген. Ол саваны Низаминиң дириг турда ка-стат чуратан деп, эрмитаж ажалдакчызы санап турар. Фархад биле Ширининиң пор савазда чуруттугун портреттери — өлүм чок шүлүглелиң маадырларынын эң баштай билдинген «портреттери» болган.

Н. КОНДРАТЕНКО,
(СЭТА-нын корр.)

ЛЕНИНГРАД.

Школачыларның район көрүлдези

Бай-Тайга районунуң школа-чыларын бот-тыггыттар урай чүдү көрүлдези болуп эртен. Анаа 8 школардан 200 аялг өөреникчилер кы-рышкан.

Көрүлде кайы-даа школада бот-тыггыттар урай чүдүдүн сайырап, урутларын талан-тымын өзүп орашп бадты-каал.

Хойнуг ырым аңгы-аңгы үшгерге мрлаар, орус, тыла болгаш өскө-даа узустарын мрларып, тавыштары кү-сөдир, күш-кузутураку номер-лер көргүзөр болгаш аяны-бу-ру темаларга хожунугу мон-тажтар тургузар талазы-биле школа бүрүлдеде мактаным чүлдөр хой болган. Тээлини № 2 сөс чыл школазы кон-цертте кырып турар уру-ларын хевлөп ола кичээл-гейни салган. Шуй ортумак

школазы спенажыткан көр-гүзүлгөриң сөс доолаан урай-чечен, бедик утаймыг кыл-дыр тургуска. Ол-за школа-нын өөреникчилери хыдыг хожунуге алыглары өскө-лерден дээр күсөткен.

Школа бүрүлгөң концерт-теринде демир-хокус, бы-заанчы дэи ышкыш дашо-нал музыка херекселдеринге урутларын ойлап турары, хоомей, сыгыт мурунку чы-лардан хой болган.

Жюринын шиттири-биле бот-тыггыттар урай чүдүдүн бирги терлерин сөс чыл шко-ларындан Тээлини № 2 школага, а ортумак школа-лардан Шуй ортумак школа-зыга тыгылган. Шуйла на-зымшылда болгаш Кызыл-Дег ортумак школарын ыштыг чорон элөөнөр.

Школачыларын хол-биле

кылга ажалдарынын делгел-гезинин түнелсин аңгы үн-дүргөн. Кызыл-Дег ортумак школазынын өөреникчилери-ниң чопар-даштан сыгыт кылган аяны-буру ажалдары үнелээди алган. Бай-Тал ортумак школазында физика

болгумунуң кыркычкылар-дың ажалым мактаан. Дел-гелгеге Кызыл-Дег ортумак, Тээлини № 2 сөс чыл шко-ларын бирги черлерин ээ-лээн.

Б. БАРБА.

Бешки салыг

«Спартеитың» ажык чөм-шөндөңкө ээлчегит сал-дым болган. М. Адыг-оол бо уадада М. Хомудукта уттур-ган. И. Шининиң Ю. Кыковту уткан. К. Саян биле мастере калдыктар П. Огурунов, П. Зау-сав биле П. Соколов, П. Бер-ков биле П. Мохов оларын салгалары хайым болган.

Беш салыг соонда Леонид

Мохов дөрт чартык савныг, турип табиязын баштап турар.

Мастере калдыктар П. Огурунов ол-ла кезең шыдырап кылуунга ол кижиге удур шыгыт ойлаан, сөс кижин уткан. К. Тугарыккы утту-руп, А. Далаа, С. Кызыл-оол олар-биле хайымшакан.

О. ПРГТИ.

Солун неделяда 6 катап үнөр.

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыр № 703.